

* Jovan P. Popović, dipl. pravnik
Advokat, honorarni nastavnik i istaknuti
naučni radnik
Advokatska kancelarija Jovan Popović Novi
Beograd, Džona Kenedija 9b
ul. Despota Stefana 24, Beograd
cucapopovic@ptt.rs

POPOVIĆ, Jovan P., Regulations in Force in the Republic of Serbia on Access to and Preservation of Archives, Law on Free Access to Public Information, Law on Personal Data Protection and Draft Law on Confidential Data. Atlanti, Vol. 19, Trieste 2009, pp. 313-322.

Original in Serbian, abstract in English, Italian and Slovenian, summary in English

Some regulations of the newly adopted laws in the Republic of Serbia are in a disharmony with other regulations in force, which creates serious problems in their actual implementation or interpretation. Those ambiguities and dilemmas need to be clarified. The author describes the Law on free access to public information and the Law on the personal data protection and analyses the draft Law on confidential data. The draft Law on the archival services and archival institutions in the Republic of Serbia is still in the phase of public discussion. It intends to regulate the whole system of archival material protection in Ser-

Vojaški predpisi o dostopu, varstvu in dostopu do javnih informacij ter zaskonodaja o zaščiti osebnih podatkov in osnutek zakona o zaupnih podatkih v Srbiji

U današnjem savremenom životu sve je veće interesovanje javnosti (naučnih i drugih radnika) za arhive i sve je veći broj istraživača - korisnika savremene arhivske građe, koja traže od arhiva da im omoguće slobodan pristup novijim fondovima i dokumentima i što jednostavniju proceduru prilikom dobijanja građe na korišćenje. Pored niza problema sa kojima se suočavaju arhivi nalazi se i problem načina i uslova za korišćenje arhivske građe, kao jedan od najaktuelnijih.

Obaveza i želja arhiva je da svim svojim bogatstvom dokumentata služe nauci, ali se takođe mora znati da je ta obaveza i želja vezana za odgovarajuće propise, koji regulišu uslove i način korišćenja arhivske građe. Zato se korišćenje arhivske građe ne može posmatrati samo sa arhivističkog stanovišta nego u sklopu i u skladu sa odgovarajućim ograničenjima koje nameću propisi¹.

Propisi treba da posebno uredi: dostupnost arhivske građe javnosti; stanje u kome treba da se nalazi arhivska građa da bi se mogla dati na korišćenje; odgovornost pri korišćenju arhivske građe; korišćenje originala arhivske građe; uskraćivanje prava korišćenja originala arhivske građe; i uopšte o uskraćivanju arhivske građe i sl.

Podzakonskim aktima odnosno internim pravilnicima arhivi bi morali da bliže regulišu sledeće: način i oblike korišćenja arhivske građe; mesto i vreme korišćenja arhivske građe; količinu arhivske građe koja se izdaje tokom jednog dana; obaveze korisnika prema arhivskoj građi i arhivu; vreme zadržavanja arhivske građe kod korisnika; obaveze arhiva prema korisniku; posebne klauzule koje se primenjuju pri korišćenju određene vrste arhivske građe i posebna ovlašćenja rukovodioca arhiva u vezi izdavanja arhivske građe.

Time bi bio uređen način korišćenja arhivske građe, čime bi se donekle sprečile mogućnosti njene zloupotrebe. Zloupotrebe najčešće nastaju kao posledice istorijsko političkih uslova. Tu vrstu zloupotrebe vrlo je teško otkriti. Najčešće se otkriva kada je postigla svoj cilj, odnosno kada je na osnovu takve informacije učinjeno niz drugih pogrešaka - dezinformacija. Takvih grešaka bi bilo manje kada bi se sprovodila stalna i efikasna zaštita registratura, kao bitnog preduslova za dalju i potpunu zaštitu arhivske građe u arhivu, gde se po pravilu vrši sređivanje arhivske građe pre početka njenog korišćenja, neposredno utičući na način i mogućnost ispravnog korišćenja.

1. Olga B. Giler: *Način i uslovi korišćenja arhivske građe*, «Arhivist» 1984, N. 1-2, Beograd.

Iz raznoraznih prilika stvaraoc ili imaoc arhivske građe mogao je netačno prikzati neki događaj, neko stanje, upisati netačan datumi sl. To upisivanje netačnosti moglo je nastati sasvim slučajno ili kao obična pogreška ili kao posledica nepoznavanja uzroka i toka nekog zbivanja ili na druge razne načine.

Kada se radi o starijoj istorijskoj građi takva tumačenja se i mogu prihvatiti. Međutim, u novijoj arhivskoj građi iz XX veka dosta je teško, mada je moguće poverovati u mogućnost slučajne greške. Iskrivljavanje činjenica, davanje netačnih podataka i time netačnog prikazivanja nekog zbivanja itd., nije ništa drugo već zloupotreba arhivske građe. Radi se o namernoj grešci koja uvek ima sasvim odedeni cilj i u osnovi najčešće politički razlog, bez obzira kako ih mi nazivamo. Taj vid zloupotrebe uvek donosi nekome neku korist i služi da mimo istine postigne cilj u ličnom interesu ili u interesu neke grupe, porodice i sl.

Nekada i zbog nekompletnosti arhivskog fonda, odnosno nepostojanje njegovog integriteta, naročito onih nastalih iz vremena Drugog svetskog rata i neposredno nakon njega stvara se pogodnost, za razne aktivnosti suprotno onima, zašto su arhivi osnovani.

Zato smatramo da je veoma bitno odrediti mesto i ulogu arhiva u ovim procesima kao i stvaralaca dokumenata u obavezama prema njima, i pravilno usmeriti i obezbediti složeni rast zajedničkih obaveza i pozitivno opteretiti svest i osećanja odgovornosti prema ovim poslovima, kako radnika koji rade na kancelarijskim poslovima u organima uprave i radnika arhiva, tako i značajnih faktora u upravi u celini².

Izuzetno je bitna ona arhivska građa nastala radom državnih organa, organizacija, političkih partija, stranaka, sudova i drugih koji su vršili samostalno određenu državnu i društvenu delatnost. Stoga je sudbina svakog dokumenta od njegovog nastanka "kraćeg ili dužeg puta,, i do prijema u arhiv konstantno prisutna i izuzetno važna.

Ono što smatramo veoma bitnim je i to: da je sazrelo saznanje i svest, da kancelarijsko poslovanje državne uprave, koja je značajan stvaralac arhivske građe i arhivi koji preuzimaju arhivsku građu, moraju zajednički raditi na propisima iz oblasti kancelarijskog poslovanja, a takođe i zajednički vršiti i nadzor nad njihovim sprovođenjem. Arhivi takođe treba da razmisle u kojoj meri da prihvate sisteme koji diktiraju savremena tehnička dostignuća, koja, možda, naročito u tekucem radu državne uprave i jesu efikasna, iako ti sistemi nisu istraženi, da bi se bez rizika, zato što su savremeni, prihvatili i potisnuli već proverene tradicionalne sisteme ili neki njihovi delovi. Ipak, svakako, treba ići u korak sa tim dostignućima. To je u arhivskoj delatnosti i prihvaćeno³.

Rekli smo da sloboda o korišćenju arhivske građe spada u onu kategoriju problema, čije rešenje arhivisti smatraju od najveće važnosti, ali oni su svesni da slobodan pristup svim dokumentima nikada bar blagovremeno neće biti moguć iz mnogo razloga. Međutim sve je veći pritisak za korišćenjem arhivske građe u arhivima, sve je razvijenija tehnika koja je u funkciji razmene informacije i da prema stavu ICA arhivska građa svake države predstavlja memoriju konkretne države i deo memorije sveta. Upravo zbog toga treba preispitati

bia and to harmonize the overall archival legislation with other general and related laws which regulations affect the archival services. The author, comparing the afore said laws on the free access to the public information and the personal data protection, considers that the most urgent is a need for adopting the Law on the archival services and archival institutions in the Republic of Serbia, which is, he believes, harmonized with the modern archival laws in the states with the developed archival legislation. By adopting this Law other regulations will cease to exist, first and foremost the Law on the archival service in the Federal Republic of Yugoslavia and the archival regulations in the Law on cultural assets of the Republic of Serbia.

POPOVIĆ, Jovan P., Regolamenti vigenti nella Repubblica di Serbia sull'accessibilità e la conservazione degli archivi, Legge sul libero accesso alla pubblica informazione, Legge sulla protezione dei dati personali e Disegno di legge sui dati riservati. Atlanti, Vol. 19, Trieste 2009, pp. 313-322.

Alcuni regolamenti delle leggi di recente adozione nella Repubblica di Serbia sono discordanti con altri regolamenti in vigore, il che comporta seri problemi nella loro attuazione o interpretazione. Tali ambiguità e dilemmi debbono essere chiariti. L'autore descrive la Legge sul libero accesso alla pubblica informazione, la Legge sulla protezione dei dati personali ed analizza il Disegno di legge sui dati riservati. Il Disegno di legge sui servizi archivistici e le istituzioni archivistiche nella Repubblica di Serbia è ancora nella fase di pubblico dibattito. Esso è inteso a regolamentare l'intero sistema della protezione del materiale archivistico in Serbia e ad armonizzare il complesso della legislazione archivistica con altre correlate leggi afferenti ai servizi archivistici. L'autore, confrontando le suddette Legge sul libero accesso alla pubblica informazione e Legge sulla protezione dei dati personali, considera che la cosa più urgente sia l'adozione di una Legge sui servizi archivistici e le istituzio-

2. Mr. Nada Jaman, *Problem korišćenja arhivske građe u kojoj jedslo do zloupotrebe pri njenom nastajanju*, «Arhivist» 1984, N. 1-2, Beograd.

3. Olga B. Giler, *Način i uslovi korišćenja arhivske građe*, «Arhivist» 1984, N. 1-2, Beograd.

ni archivistiche nella Repubblica di Serbia, che è, egli ritiene, armonizzata con le moderne leggi archivistiche degli stati che hanno sviluppato una legislazione archivistica. Con l'adozione di una tale Legge altre cesseranno di esistere, prime e più importanti la Legge sul servizio archivistico della Repubblica Federale di Jugoslavia e le regolamentazioni archivistiche della Legge sui beni culturali della Repubblica di Serbia.

POPOVIĆ, Jovan P., Vojaški predpisi o dostopu, varstvu in dostopu do javnih informacij ter zakonodaja o zaščiti osebnih podatkov in osnutek zakona o zaupnih podatkih v Srbiji. Atlanti, Zv. 19, Trst 2009, str. 313-322.

Nekateri (državni) predpisi, ki so nastali nedavno v Srbiji, so v nasprotju z vojaškimi predpisi, kar povzroča težave in izvajanje. Avtor tako razpravlja o zakonodaji, ki omogoča prosti dostop do arhivske dokumentacije in javnih informacij in o zakonodaji glede zaščite osebnih in zaupnih podatkov, kar je trenutno v Srbiji še na stopnji javne razprave.

SUMMARY

Archival authorities in Europe are called to apply the recommendations adopted by the Council of Europe, International Council on Archives, to abide by the Code of Ethics and to accept and implement international conventions, national legislations and bylaws. Nevertheless, many countries of Europe have not yet adopted the legal acts brought by the international and regional archival associations. Even more stranger, the interpretation of the legislative texts is not only in disharmony but is even contradictory at the level of the same State. The most common disharmonization appear between the regulations of the archival laws and the general legislative texts and other related laws, mostly due to the fact that legislators usually do not consult the relevant archival authorities when preparing the legal texts that might affect the archival

4. Dr. Peter Pavel Klasinc, *Razvoj arhivistike i arhivske službe na osnovu novog zakonodavstva u Republici Sloveniji*, «Arhivski glasnik Društva arhivskih radnika Srbije», 2007, broj 1, Beograd.

5. Aleksandar Marković, *Otvoravanje tajnih dosijea, Iskustva Poljske i Nemačke*, «Arhivski glasnik Društva arhivskih radnika Srbije», 2007, broj 1, Beograd.

koje informacije iz arhivske građe nebi trebalo da otiču, mimo subjekta, na koga se odnosi i arhiviste koji to obrađuje. Treba preispitati šta je to državna tajna i šta je to interes zaštite integriteta ličnosti?

Sistem korišćenja arhivske građe je svuda u svetu složen, odgovoran i vrlo osetljiv posao.

Svi javni arhivi po pravilu se pridržavaju preporuka Veća Evrope i Međunarodnog arhivskog saveta, čiji je rok dostupnosti 30 godina. Time se određuje demokratska dostupnost arhivskoj građi sa sistemom zaštite svih vrsta tajnosti i osetljivih ličnih podataka. Te preporuke su uvažene u državama Evropske unije, uključujući i nekadašnje države realsocijalizma⁴.

No treba istaći da su se zemlje nekadašnjeg Istočnog bloka suočile sa i sa pitanjem tajnih dosijea i raqda komunističkih bezbednosnih službi. Njihovo korišćenje je regulisano sistemskim zakonima. O tome su se starale posebne osnovane ustanove. Interesantno je napomenuti da je zakonski regulisan pristup dosijeima privatnih lica. Takođe svaka osoba ima pravo da da zabrani iznošenje privatnih podataka koji se nalaze u njihovim dosijeima. Ukliko takvi podaci budu interesatni istraživačima i da postoji javni interes da se objave, postoji specijalna komisija stručnih, uglednih i odgovornih lica koja će proceniti dali je pravo privatnosti ili javni interes⁵.

Propisi koji regulišu korišćenje arhivske građe u Republici Srbiji su matrijalni zakoni: (Zakon o kulturnim dobrima „Sl. glasnik Srbije“ broj 71/94, Zakon o arhivskoj građi SRJ „Službeni list SRJ“ broj 12/ 1998 i drugi zakoni, pre svih, Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja „Sl. glasnik SRS“ broj 120/2004, Zakon o zaštiti podataka o ličnosti „Sl. glasnik RS“ broj 97/2008, Zakon o tajnim podacima, kao i drugi zakonski i podzakonski propisi.

Postupak korišćenja arhivske građe proizilazi iz odredbi zakona i podzakonskih propisa svake države ponaosob, i internog akta konkretnog arhiva.

Arhivska građa uglavnom se koristi se za:

- naučno istraživačke stručne i druge potrebe pravnih i fizičkih lica;
- radi izlaganja i objavljivanja (kulturno-prosvetna i naučna delatnost);
- radi ostvarivanja građanskih prava iz dokumenata u arhivu;
- radi ostvarivanja funkcije države i njenih upravnih i sudskih organa.

Rokovi uglavnom nisu zakonom limitirani.

Za operative potrebe države arhivska građa je uvek dostupna za korišćenje. Za ostvarivanje ličnih i drugih prava građana (radni odnosi i dr) nema rokova, već se odmah izlazi u susret građanima. Kod poklona, zaveštanja, otkupa, depozita arhivske građe rokovi dostupnosti za korišćenje se utvrđuju ugovorima, i mogu biti duži od zakonskih.

Arhivska građa koja se koristi za naučno istraživačke, stručne i

druge potrebe u Srbiji dostupna je za korišćenje i njen rok ne može biti duži od 30, odnosno u posebnim slučajevima 50 godina od njenog nastanka⁶.

Posebno je važno urediti propisima i mogućnost slobodnog pristupa informacijama od javnog značaja. U Republici Srbiji to je urađeno. Narodna skupština Republike Srbije 2.11.2004. donela je **Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja**. Iako je Zakon donet i iz najboljih namera, uz kako autor ovog rada smatra manjkavosti i nedorečenosti, pa ipak isti je od javnosti prihvaćen, ma da se još u celosti ne primenjuje, bilo zbog sputavanja od strane vlasti, njegove nedorečenosti ili zbog nedovoljnog broja kadra, čija je nadležnost i to, da insistira na izvršavanju obaveza. Stoga zakon treba, dograditi izmenama i dopunama zakona ili podzakonskim propisima.

Zakon je izuzetno važan propis koji u Republici Srbiji uređuje prava pristupu informacijama od javnog značaja kojima raspolažu organi javne vlasti.

Zbog njegove važnosti ustanovljen je samostalni državni organ-Poverenik, radi omogućavanja ostvarivanja pristupu informacijama, od javnog značaja.

Da bi informacija bila od javnog značaja ona je morala nastati u radu ili u vezi sa radom javne vlasti. Izvor informacije može poteći ne samo od organa vlasti već i od nekog drugog lica.

Treba istaći koji su to organi javne vlasti na koje se poziva ovaj Zakon. To su državni organi, organi teritorijalne i lokalne samouprave, organizacije kojima je povereno vršenje javnih ovlašćenje, kao i pravno lice koje osniva ili finansira delimično ili u celini državni organ.

Arhiv Srbije, teritorijalni (pokrajinski), gradski, međuopštinski i opštinski arhivi osnivaju se i finansiraju od strane republičkih, teritorijalnih i lokalnih organa vlasti, te se i oni smatraju organima javne vlasti.

U Zakonu nije propisano, dali se i kada se radi o pristupu informacijama, nakon propisanog roka za dostupnost, ili se radi o pristupu bilo kada da je taj dokument-informacija nastao, što bi bilo u suprotnosti sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara i drugim materijalnim propisima iz ove delatnosti. To treba usaglasiti.

Zakonodavac je u 5 tačaka predvideo kada organ vlasti neće tražiocu omogućiti pravo pristupa informacijama. Između ostalih nabraja: ukoliko bi se ugrozio život, sigurnost ili koje drugo važno dobro nekog lica; ugrozio, omeo ili otežao sprečavanje ili otkrivanje krivičnog dela; ugrozio odbranu zemlje, nacionalnu i javnu bezbednost ili međunarodne odnose; učinio dostupnim informaciju ili dokumenta koja su određena da se čuvaju kao državna, službena, poslovna ili druga tajna, čijim bi odavanjem mogle nastupiti teške pravne ili druge posledice.

Pored toga Zakon predviđa da organ vlasti neće tražiocu omogućiti ostvarivanje prava na pristup informacijama od javnog značaja ako bi time povredio pravo na privatnost, pravo na ugled ili

services. Republic of Serbia has not harmonized the regulations of the archival legislative texts still in force (Law on the cultural assets and the Law on the Protection of the Archival Material of the Federal Republic of Yugoslavia, etc.) and the recently adopted laws that regulate the free access to public information and the protection of personal data. In the Paper the author compares the content of the most relevant articles of the recently adopted laws and expresses his agreement with some solutions and simultaneously underlines their weak points and unprecised definitions concerning the protection of archival material or its use and a need of personal data protection.

6. U državama Jugoistočne Evrope uglavnom taj rok ne može biti duži od 30, odnosno u posebnim slučajevima 50 godina od njenog nastanka. Međutim, ipak, zakonski propisi kod pojedinih država Jugoistočne Evrope se razlikuju. (Na primer: u Makedoniji taj rok je od 15-50 godina; U Sloveniji je krajnji rok 40 godina, a za lične podatke 75 godina od dana nastanka tih dokumenata ili 10 godina nakon smrti lica na kog se odnose ti dokumenti; U Albaniji za javnu arhivsku građu predviđen je pristup nakon isteka roka od 25 godina, dok dokumenta koja sadrže podatke iz privatnog života mogu biti dostupni nakon isteka rokova od 50-150 godina; u Rumuniji je rok dostupnosti građi u rasponu od 20-100 godina i to za topografske do 20 godina, za tehničku dokumentaciju 50 godina a za dokumenta privatnih lica 100 godina i sl...).

koje drugo pravno lice na koje se tražena informacija odnosi, osim ako je lice na to pristalo, ako se radi o ličnosti, pojavi ili događaju od interesa za javnost, a naročito ako se radi o nosiocu državne ili političke funkcije i ako je informacija važna s obzirom na funkciju koje to lice vrši; i ako se radi o licu koje je svojim ponašanjem, naročito u vezi sa privatnim životom dalo povoda za traženje informacije.

To je u redu, međutim, postoje mimoilaženja pojedinih odredbi ovog zakona sa propisima koji regulišu zaštitu kulturnih dobara i drugim materijalnim propisima koji uređuju arhivsku delatnost u Republici Srbiji. Postavljamo upravo zbog toga na primer pitanje, dali arhivska građa ratnih zarobljenika iz Drugog svetskog rata, pohranjena u Arhivu Jugoslavije ili drugim arhivima, ili recimo bolesnički dosijei, bez obzira na njihovu starost, podleže odredbama Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja ili Zakonu o kulturnim dobrima u Republici Srbiji, odnosno Zakonu o arhivskoj građi SRJ, koji je i dalje na snazi i drugim propisima u Republici Srbiji?

Zašto je moralo proći skoro pola veka, da bi se „otkrilo“, ma da su, odgovorni pojedinci to i te kako znali, da je austrijanac Kurt Valdhajm sa dužnosti ambasadora u Ujedinjenim nacijama izabran 1972 godine, na najodgovornijoj svetskoj dužnosti Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, čija mu je desetogodišnja funkcija omogućavala vodeću ulogu u rešavanju gorućih svetskih problema, bio u najmanju ruku na balkanskim prostorima u blizini brojnih zločina, dok su ga pojedinci nazivali i ratnim zločincem. Taj U Tantov naslednik veštım balansiranjem uživao je uglavnom poverenje svih i svakog, a naročito od strane nosioca funkcije blokova istoka i zapada, svakako i od trećeg bloka-nesvrstanih zemalja. Pomalo čudno da se za njegovu biografiju nisu bar javno interesovale ni obaveštjne službe, pa čak ni CIA ni KGB.

Istina se otkrila i pronela u celom svetu tek 1986 godine kada je postao predsednik Austrije. Međutim, tadašnji kancelar Austrije Alojz, pokušao je da to minimizira, dok ga je Papa baš u to vreme nagradio odlikovanjem. U prilogu tome idu i dokazi, jer je deo njegovog dosijea pohranjen u Arhivu Jugoslavije.

Takođe se postavlja pitanje da li se morao ispoštovati rok od 30 godina pa i duži za dospelost arhivske građe, da bi se u konkretnom slučaju otkrila istina o ličnosti koja je obavljala najodgovorniju svetsku funkciju, koji je u svojoj „skrivenoj biografiji“ imao preduslove da ne bude kandidovan ni izabran za „svetskog mirovnjaka“, bez obzira što je po mišljenju mnogih pa i autora ovog rada vešto i uspešno obavljao dužnost Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Takvih i sličnih slučajeva ima mnogo na području bivše SFRJ. Da li je moralo proći 50 godina da bi se utvrdio broj i način likvidiranja u toku i nakon II svetskog rata, pre svih srba, crnoogoraca, slovenaca, i dr.? Šta je istina o mnogobrojnim logorima?

Šta je sa imenima zločinaca nad decom, ženama, starim osobama i logorašima od strane osvajača-okupatra i njihovih pomagača? U postupcima tih zlikovaca nije bilo ničeg humanog ni ljudskog.

Učesnici ratova i ratnih zločinaca na području bivše SFRJ u II

svetskom ratu—zločinci čije su kolaboracije, organizatori i izvršioци ispoljavali svojim ponašanjima najteža krivična dela, koji su se odnosili na ratne zločine nad civilnim stanovništvom i borcima nad ličnom imovinom prinudnim raseljavanjem i naseljavanjem stanovništva i omogućavanje okupatoru eksploatacije prirodnih resursa. Bio je prisutan i genocid i dela ratnog zločina prema ranjenicima i bolesnicima protiv ratnih zarobljenika i dr.

Ta krivična dela nisu smela ostati anonimna, već su trebala biti obznanjena prestankom rata, da svaki zločinac dobije zasluženu kaznu i bude istaknut na “stubu srama”. Objavljivanje imena poslužilo bio otklanjanju mistifikacija zabluda, revanšizma, vreme netolerancije i vremena u kome moć caruje nad razumom. Pravilo je, ukoliko se to na vreme ne objavi istina, neistina u sebi nosi pečat mržnje i konflikte koji protekom vremena eskalira kod svih eventualnih sukoba.

To se desilo i u najskorijem prljavom ratu devedeseti godina prošlog veka na prostorima SFRJ⁷.

Istina se mogla otkriti mnogo ranije, pa i odmah nakon događaja, da nisu bile u pitanju političke, nacionalne, verske i druge igre.

Takođe računalo se da će Jugoslavija opstati kao jedinstvena država pa se i pitanju **granica** nije davao neki prioritet! Govoreno je šta će nam granice u okviru jedne države? Povučene su administrativne granice što nam se danas kao bumerang vraća i trenutno postaje aktuelni problem. I to nakon 60 godina postaje jedno od najaktuelnijih političkih i državnih pitanja. Dolazi do svađa i sl. Zašto? Zbog prikrivanja istina!

Takođe svaka država bila bi u obavezi da donese propise kojima bi se pre svega uredili uslovi za prikupljanje i obradu podataka o ličnosti, prava lica i zaštita prava lica, čiji se podaci prikupljaju i obrađuju, ograničenja zaštite podataka o ličnosti, postupak pred nadležnim organom za zaštitu podataka o ličnosti, obezbeđenje podataka, evidencije i dr.

Cilj takvog propisa bi bio da svakom fizičkom licu obezbedi ostvarivanje i zaštitu prava na privatnost kao i ostalih prava i sloboda. To se radi o bilo kom čoveku, na koga se odnosi podatak, čiji je identitet određen ili određiv na osnovu ličnog imena, matičnog broja ili drugih obeležja.

Dalje potrebno je propisati u kojim se uslovima ne dozvoljavaju obrade naprimer: fizičko lice nije dalo pristanak, dali se radi o validnom-verosudnom ili nepotpunom podatku. Takođe treba precizirati, kada je dozvoljena obrada podataka i bez pristanka lica o kome se obrađuju podaci i dr.

Narodna Republika Srbije je 27. 10. 2008 donela **Zakon o zaštiti podataka o ličnosti**, (Sl. glasnik RS broj 97/2008). Taj sveobuhvatni Zakon sa preko 60 članova regulisao je ovu oblast zaštite na savrenen i dovoljno precizan način. Za ovako važnu oblast zaštite podataka o ličnosti zakonodavac je obrazovao samostalni državni organ, nezavisan u vršenju svoje nadležnosti koji se zove Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.

7. Dr. Vladimir Krivopkapić, *Ratni zločini i genocid u II svetskom ratu*, prikaz knjiga autora-priredivača Dr. Miodraga Zečevića i Jovana P. Popovića, četvorotomna publikacija *Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora iz II svetskog rata*, časopis *Međunarodna politika* Beograd 1998 godine.

Obrada podataka prema donetom zakonu bi bila: prikupljanje, prepisivanje, kopiranje, pretraživanje, razvrstavanje, pohranjivanje, objedinjavanje, menjanje, obezbeđivanje, stavljanje na uvid, objavljivanje, snimanje, prilagođavanje, prikrivanje, izmeštanje, činjenje nedostupnim, kao i druge radnje u vezi sa navedenim podacima.

Navedeni zakon se ne odnosi na podatke: koji su svakome dostupni ili su ili su već objavljeni ili su dostupni pre svih u arhivima za korišćenje; koji se obrađuju za porodične ili lične potrebe; koji se obrađuju za potrebe političkih stranaka ili partija, udruženja i sl., kao i za one podatke kojima je lice sposobno da se o njima stara.

Podaci prikupljeni u druge svrhe mogu se obrađivati isključivo u istorijske, statističke ili naučno-istraživačke svrhe.

Obrada nije dozvoljena ako fizičko lice nije dalo pristanak za obradu ili se ono vrši bez zakonskog ovlašćenja; svrha obrade nije jasno određena; vrši se za druge potrebe od onih za koje su određene; podatak nije potreban za ostvarenje svrhe obrade; nije zasnovan na verodostojnom izvoru, izvor je zastareo ili je neistinit i nepotpun.

Obrada se vrši pristankom lica, nakon čega se obrađivač prethodno obavesti. Obrada se može i opozvati u pismenoj ili usmenoj izjavi datoj na zapisnik. Međutim, obrada je dozvoljena i bez pristanka. To je dozvoljeno ukoliko bi se time ostvarili ili zaštitili: životno važni interesi lica, drugih lica, a posebno život, zdravlje i fizički integritet; u svrhu izvršavanja obaveza određenim zakonom i drugim propisima, kao i zaključenim ugovorima između lica i obrađivača.

Obrađivač-rukovalac je dužan da lice na koje se odnose prikupljeni podaci obavesti o svom indentitetu i indentitetu drugog lica koje je odgovorno za obradu, svrsi prikupljanja, načinu korišćenja podataka, indentitetu lica koja koriste podatke, pravnom osnovu, pravu da može od pristanka odustati-opozvati ga i o pravima koja pripadaju licu u slučaju nedozvoljene obrade.

Lice ima pravo da zahteva od rukovaoca da ga potpuno i istinito obavesti o tome da li obrađuje podatke o njemu i koji su to podaci i u koju ih svrhu obrađuje, po kom pravnom osnovu, odakle je crpio izvo podataka, ko su njihovi korisnici i kom vremenskom periodu se podaci obrađuju. Te podatke obrađivač je dužan da na zahtev lica stavi na uvid. Pristanak za obradu naročito osetljivih podataka daje se u pismenom obliku. Ti podaci su oni koji se odnose na pripadnost političkoj stranci, zdravstveno stanje, primanje socijalne pomoći i dr.

Ovaj zakon u najmanju ruku je velika pomoć arhivistima, korisnicima arhivske građe, javnim glasilima, obrađivačima podataka i jednostavno svim licima čiji se podaci obrađuju. Tajnost podataka od starane lica koje vrši obradu treba da bude zagarantovana. Povernik kao institut zaštite mora da igra veliku ulogu. On daje mišljenja i vladi u postupku donošenja akta o načinu arhiviranja i o merama zaštite naročito osetljivih podataka.

Takođe zbog lakšeg davanja na korišćenje arhivske građe smatramo da je izuzetno potrebno zakonom urediti, šta se smatra državnim, vojnom i službenom tajnom, a onda u kontekstima tih propisa odrediti što je to strogo poverljivi poverljivi ili interni dokument.

Činjenica je da je u Srbiji, ranijoj SRJ i bivšoj SFRJ postojalo na stotinu propisa koji su regulisali pojam tajne. Tako su recimo vlade imale pravo, da na osnovu propisanih kriterijuma, određene odluke ili dokumenta proglašavaju tajnom i samim time da određene podatke proglasi recimo strogo poverljivim. Odavanje takvog dokumenta, smatralo se mogućnošću ugrožavanja nacionalne ili javne bezbednosti, odbranu zemlje, eventualno međunarodnih odnosa i bezbedonosno-informativnih podataka. Pod takvim mogućnostima proglašavanja tajnosti moglo se ili se može prikriti čak i nezakonit, nelegitiman ili nepravilan rad organa. Nepostojanje jasnog postupka moguće je narušiti osnovnu karakteristiku demokratskog sistema-otvorenost.

U Republici Srbiji je u postupku pripreme i donošenja Zakona o tajnim podacima. Na osnovu još nepotpunih saznanja, novi propis učinit će tu materiju bližom, savremenijom i jasnijom. Naime tačno će se znati šta su to službene, državne i vojne tajne, odnosno koji su to dokumenti koji će biti zatvoreni za javnost na: 2, 5, 15 i 30 godina, sa mogućnošću produženja za još toliko godina. Isto tako lica koja budu rukovala tim podacima, posedovaće bezbedonosne dozvole.

Ukoliko se budu poštovali međunarodni standardi, a moraće, jer smo već u Evropi ili smo blizu Evropi, onda mora postojati organ koji će vršiti nadzor nad oblasti tajnosti podataka. Taj organ treba da po pravilu bude blizak vladi, ili da to bude nezavisno telo koju formira Odbor za bezbednost ili neko drugo telo.

Nakon prorade važećih materijalnih propisa iz arhivske delatnosti u Republici Srbiji, sa pojedinačnim zakonima koji svojim odredbama zadiru u arhivsko zakonodavstvo (Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, Zakon o zaštiti podataka ličnosti, Predlog zakona o tajnim podacima) međunarodnih konvencija i preporuka kao i Etičkog kodeksa arhivista, svakako i sa Radnom verzijom zakona o arhivima i arhivskoj službi kao i najzad zbog svog dugogodišnjeg iskustva u arhivskoj delatnosti predlažem:

- da se što pre donese „Evropski zakon“, odnosno „Zakon o arhivima i arhivskoj službi“ kako mu je i dat naziv u Predlogu, koji će biti usaglašen sa najnovijim iskustvima i dostignućima u svim vidovima arhivske delatnosti. Taj zakon će celovito-na jednom mestu, urediti sistem zaštite arhivske građe i njeno korišćenje na prostoru Republike Srbije;

- da su Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i Zakon o zaštiti podataka ličnosti i Predlog zakona o tajnim podacima u Republici Srbiji veliki doprinos kako u kraćoj vremenskoj dostupnosti arhivske građe za korišćenje, tako i u zaštiti, obezbeđivanju i ostvarivanju prava na privatnost, kao i ostala prava i slobode svakog fizičkog lica. Svakako pojedine odredbe tih zakona zbog manjkavosti i nedorečenosti, što se iskazuje naročito u njihovoj primeni treba izmeniti i dopuniti. Tamo gde postoji suprostavljanje njihovih pojedinih odredbi sa odredbama materijalnih propisa iz arhivske delatnost izvršiti usaglašavanje.

- da se takođe što pre donese Predlogom zakona o tajnim podacima jer će njime biti propisano šta se smatra državnim, vojnom i službenom tajnom i koji su to dokumenti koji će biti zatvore-

ni za javnost na određene vremenske periode Taj Predlog zakona koji se nalazi u fazi donošenja puno bi olakšao rad arhivista, zaposlenima u registraturama i svima onima koji dolaze u kontakt sa arhivskom građom;

- da se arhivi pridržavaju preporuka Veća Evrope, Međunarodnog arhivskog saveta, određaba međunarodnih konvencija, domaćeg zakonodavstva, zakonodavstva savremenih država i prihvataju tehnologije drugih država, svakako uz poštovanje sopstvenih iskustava;

- da se primenjuje Etički kodeks arhivista jer arhivisti treba da odigraju važnu ulogu u potpnoj i pravilnoj primeni Kodeksa.

- da se savremeno elektronsko poslovanje uredi zakonskim i podzakonskim propisima i da se u zaštiti te građe mora prislaziti savesno i odgovorno kako se to radilo i radi sa klasičnom arhivskom građom.

LITERATURA

1. *Zakon o kulturnim dobrima*, «Službeni glasnik SRS», broj 71/94.
2. *Zakon o zaštiti arhivske građe Saqvezne republike Jugoslavije*, «Službeni glasnik SRS», broj 12/98.
3. *Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, «Službeni glasnik SRS», broj 120/04.
4. *Zakon o zaštiti podataka ličnosti*, «Službeni glasnik SRS», broj 97/2008.
5. JOVAN P. POPOVIĆ, *Zbirka propisa iz arhivske delatnosti*, SARJ i Savet za naučno-istraživački rad, Beograd-Zadar 1987.
6. JOVAN P. POPOVIĆ, *Zaštita arhivske građe i registraturskog materijala krivično pravnim merama*, Samoupravno pravo broj 4, Institut društvenih nauka-Beograd 1989.
7. VLADIMIR KRIVOPKAPIĆ, *Ratni zločini i genocid u II svetskom ratu*, Dr. Miodrag Zeević i Jovan P. Popović, četvorotomna publikacija *Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora iz II svetskog rata*, časopis «Međunarodna politika» Beograd 1998 godine.
8. JOVAN P. POPOVIĆ, *Pregled propisa o zaštiti arhivske građe na prostorima Jugoslovske države od 1918 godine do raspada SFRJ i propisa koji su doneti u novostvorenim državama, ranije republikama SFRJ, do 2007 godine*, Časopis «Tehnični i vsebinski problemi klasičnega i elektronskega arhiviranja», Maribor 2007 i časopis «Istorijska baština» broj 17 iz 2008 godine, čiji je izdavač Istorijski arhiv – Užice.
9. OLGA B. GILER, *Način i uslovi korišćenja arhivske građe*, «Arhivist» 1984, broj 1-2, Beograd.
10. NADA JAMAN, *Problem korišćenja arhivske građe u kojoj je došlo do zloupotrebe pri njenom nastajanju*, «Arhivist» 1984, broj 1-2, Beograd.
11. PETER PAVEL KLASINC, *Razvoj arhivistike i arhivske službe na osnovu novog zakonodavstva u Republici Sloveniji*, «Arhivski glasnik Društva arhivskih radnika Srbije», 2007, broj 1, Beograd.
12. ALEKSANDAR MARKOVIĆ, *Otvoranje tajnih dosijea, Iskustva Poljske i Nemačke*, «Arhivski glasnik Društva arhivskih radnika Srbije», 2007, broj 1, Beograd.
13. JOVAN P. POPOVIĆ, *Zakonske regulative o razmejitvi arhivskega gradiva v obstoječi zakonodaji*, «Arhivi», 1998, Ljubljana.

14. JOVAN P. POPOVIĆ, *Zaštita arhivske građe i registraturskog materijala krivično pravnim merama*, Samoupravno pravo broj 4, Institut društvenih nauka-Beograd 1989,
15. MOMČOLO ANĐELKOVIĆ i OLGA B. GILER, *Pravilnik o preuzimanju, smeštaju, čuvanju, zaštiti i korišćenju arhivske građe u Arhivu Jugoslavije i o profesionalnoj odgovornosti radnika Arhiva u odnosu na arhivsku građu*, Beograd 1994.
16. AZEM KOŽAR, *Arhivistika u teoriji i praksi 2*, Arhiv Tuzlanskog kantona, Tuzla 2005.
17. BOGDAN LEKIĆ, *Arhivistika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd 2006.
18. JOVAN P. POPOVIĆ, *Uporaba in objavljivanje arhivskega gradiva ki se nanaša na vojne ujetnike iz Druge svetovne vojne (Moralna in pravna zaščita)*, «Tehnični in vsebinski problemi klasičnega i elektronskega arhiviranja», Maribor 2008.
19. JOVAN P. POPOVIĆ, *Rešavanje o iskrslim problemima u kancelarijskom poslovanju između organa uprave i arhiva svakodnevnoj međusobnoj saradnji*, Radenci, Maribor 2004 e, časopis za tehnička pitanja u arhivima – Arhivsko društvo Slovenije.
20. JOVAN P. POPOVIĆ, *Društvo, država, i pravo sa posebnim osvrtom na važeće propise o zaštiti arhivske građe i na Zakon o slobodnom pristupu javnim informacijama*, «Arhivski glasnik», 2007, broj 1, Beograd.